

Иван Вазов

Иде ли?

Каква мъгла, какъв гъстък думан беше паднал оная есен във Ветрен! Влажно, мокро; ситен дъжд пръска, небето се разтопило на студена пара и премазало ниските къщици на селото. А из разкаляната улица глъчка, шум, върволяк. Файтони, запрегнати с дръгливи коне, волски кола, натоварени с военни потреби, селяни, возачи, добитък – заприщат улицата между двете ханчета. Из тая бъркотия промушва се войска от новобранци, едни облечени в солдатски шинели, други – в кожуси с кожи, обърнати отвън, повечето наметнати с дрипави черги, преправени на ямурлуци, с подгизнали цървули, препасани с редове патрони, с пушки на рамо, окичени със стръкове чимшир, на които висят натъпкани торби... Студено, кал до колене, лапавица, поразия, а те пеят ли – пеят... Весели „печенеги“! – Тъй наричаха румелийската милиция.

На вратата на едната кръчма куп офицери, пътници и зачудени селяни зяпат любопитно на измокрените юнаци.

Пред средното ханче наредили се купове-купове жени, девойки, деца, дрипави, разтреперани, зачервени от студ. Те сега срещат и изпращат за сетен път ветренските войници, които идат с полка от Харманли, дето бяха отишли с турци да се бият, и бързо минуват за София, а оттам – за бойното поле – със сърби да се бият.

– Ето го Гергевия син! Добър час, Цвятко!

– У, я го виж, Рангел минува.

– У, ето и Неделкиния! Брей, Иване, ето тука майка ти!

И китки се подават бързешката, и сълзи се ронят по бузите, и думи се изговарят наполовина... и войската все отива, отива.

– Мамо? Ето батя! – извика там червенобузо русо момиче.

– Бачо Стоене! – крещи осемгодишното дете до момичето и простира ръце към войската.

– Синко! Синко! – вика плачливо майката.

Зададе се черноок, напет, здрав юнак, отби се от строя, целуна на майка си ръката, сестричето и братчето си по челото, забодя една китка на гърди, друга – над лявото ухо, които му подаде една там мома, рипна тичешката да стигне войската и песента.

– Синко, добър час! – пищи майката.

– Стоене! – вика премаляла девойката.

Но гласът им заглъхва в шумотевицата, Стоян се изгуби във войската, а войската в мъглата.

Майката гледа все нататък и нищо не види.

Девойката дигна пъстрата пола на престилката си и си закри лицето...

Кога влезе у дома си, Стояновата майка се разхълца, отвори вехтата попукана ракла, подигна ризи и сукмани и взема от дъното и воценица, залепа я пред куноста и зачини ниски метани.

А в това време топовете при Драгоман ехтяха. Беше 4 ноември 1885 година.

* * *

Тая нощ баба Цена сънува сън.

Голям облак, а войската отива в облака и Стоян там. Света Богородичке! Каква страхотия! Облакът бучи, небето треши, земята се търси – ето какво било битката. Стоян се изгуби в облака, няма го вече, ами сега!... Тя се сепна, разбуди се. Вътре тъмно, чер мрак. Само вятърът пиши навън. Това е битката. Боже господи Исусе Христе, закрилий го!... Света Богородичке, помилувай го Стоенча!

Тя не заспа до зори.

– Чичо Петре, какво казва облак? – попита тя заранта.

– Облаци, Цено, има два: има облак, дето става на дъжд, има облак, дето се разнася. Ти какъв облак сънува?

Тя му разказа съня си. Дядо Петър помисли. Той не помнеше да има в съновника му досущ такъв облак. Но като видя уплашеното лице на Цена, която го гледаше запъхтяна, той от милост и каза:

– Не грижи се, Цено, сънят е добър. Облакът показва и хабер: ще имаш книга от Стоенча.

Лицето на бабичката светна.

Подир шест деня тя прие писмо по един доброволец, Стоенчов приятел, който караше пленени сръбски войници. Писмото беше от Стоенча и тя се затече при попа да ѝ го прочете.

Ето що казваше писмото: „Мале, пиша ти това писмо, че съм живо и здраво и че победихме сърбите. Слава, да живеј България! Аз съм здрав и Рангел Стойнов е здрав, и вуйчов Димитър е здрав и праща много здраве на майка си. Сърбите все стрелят в плутон и в залпове, ама се плашат много от «ура». Прибери ми от Цветанови новия ремик, дето го забравих, че може да го поразят децата. Утре ще гоним през драгоманските проходи и като се върна, ще донеса на Кина армаган от Ниш; а тебе пращам един лев, да си го харчиш, а Радулча ще науча как свирят гранатите. И те поздравлявам. Твой покорен син Стоян Добров. Много здраве и на дяда Петра. Щях да му пратя една сръбска пушка, ама сега нямаше как. Много надалеч биат, но не мерят добре. Мамо, па много здраве и на Стоянка.“

Зарадва се Цениното тъжно сърце, завтече се със старите си кокали у Стоенкини, с писмото. Радост голяма. Но най-много се радва Радулчо за новата свирня, на която бачому ще го научи.

Току-що излезе на улицата, баба Цена видя нов куп пленници и зад тях един български войник. Стори и се, че това е сам Стоенчо, тъй приличаше на него. Не, не е той. Тя зина и него да попита не носи ли много здраве от сина и; но вниманието и отвлякоха пленниците, които за първи път виждаше.

– Боже мили – пришушна си тя, – та тия ли са сърбите? Та те добри хора... Клетите им майки... дали ги знаят. Момчета бре, я почакайте!

И тя се втурна у тях си и тозчас излезе пак със стъкло ракийца в ръка и викна към сръбските войници да почакаат, за да ги почерпи. Солдатинът, който ги пазеше, се усмихна добродушно и ги спря.

– Фалим, фалим – отговориха признателно уморените пленници, съгрени от благодатната глътка ракийца.

– И за мене капчица остая, наздраве, бабо! – извика весело българският войник и гаврътна последната капка в стъклото.

– Все божи христиени... Ама защо ли се биха?... – чуди се баба Цена, като гледа подир дружината, която отмина.

* * *

Примирието стана.

Наближи Коледа и войниците взеха да си идат в отпуск. И във Ветрен се завърнаха вече неколцина. Само Стоенча няма – ни него, ни хабер какъв-годе. Загрижи се баба Цена, разкахъри се тя, нехубави мисли й идат... Минуват дните, тя все по-глежда към вратнята няма ли да се хлопне. Ето дойде си Рангел Стойнов, ето и Петър, Динковият син, си дойде, ето и Стаматовите братя си дойдоха. Става тя, иде, пита – нищо не знаят. До едно време виждали Стояна, после го изгубили. Примира й сърцето, тя се шура като несвястна из къщи и Стоенча мисли.

– Мамо, дошел си вуйчов Димитър! – вика дъщеря й Кина, като припна запъхтяна от вратнята.

Стана пак, отива при Димитра.

– Добре дошел, Димитре, ами Стоян де остана?

Но и Димитър нищо не знае...

– Може да са го пратили къде Видин – добавя Димитър, защото му е мило за майката; – може да си иде отнякъде, от друг път – бърбе смутено войникът.

– Боже господи, къде ще е останало момчето ми! – въздиша тя.

Излиза и отива у Стоенкини. Още от вратнята сърцето и затреперва. На, сега ще ѝ каже Стоянка, че приела много здраве от Стоенча, че за Коледа си иде. А Стоянка баре да каже една добра. Не, мълчи. Само очите ѝ се зачервили.

Селото цяло се разшавало. Посреща първия полк, който се връща. Ето наред улицата, тъкмо срещу бабини Ценини, забиха две греди, една срещу друга; горните им краеве свързаха с криво дърво, като дъга. Донесоха миризливи борикови вейки от планината и обвиха с тях гредите и дъгата, на която прилепиха надпис, донесен нарочно от Пазарджик: „Добре дошли, храбри войници!“ После окичиха всичко това с народни трицветни знамена. Триумфалната арка стана!

Дойде и мина победоносната войска.

„Може да иде отдире, може да иска да стигне тъкмо вечерта срещу празника; той няма защо да прави Коледа на чуждо място; ето и сега идат войници един по един, до вечерта, край не е, ще си дойде. Той знае, че го чакат с поболени сърца толкова души тука.“

Така си мисли горката майка...

* * *

Заранта баба Цена отиде рано в черква. Тя развали лева, пратен от Стоенча, купи воценици и запали пред всичките икони на олтара. Тя се върна у тях си с прояснено лице.

– Как-как, днес е тука, утре Коледа... не е край – шушне си тя. – Света Богородичке, доведи ми го ангелчето... Исусе Христе, зарадвай ме.

Дотърча Кина и обади, че се завърнали и други селяни.

Баба Цена се намръщи.

– Стига си ми носила мюждета, ами иди, та посрещни бача си, както чинят другите хора – избъбра тя сърдито.

– Мамо, и аз искам да ида с кака! – извика Радулчо.

И двете деца се затекоха нагоре из снежната улица, излязоха на шосето, на къра.

А баба Цена остана извън вратнята, да посреща.

Вятърът вее студено из планината. Върховете, доловете, равнината, побелели от сняг. Небето навъсено. Черни орляци гарвани прехвъркват над пътя или кацат по оголелите върхове на дърветата. Тук и там по шосето, което се издига към ихтиманската клисура, чернеят се купове посрещачи: девойки, деца, бабички... Защото войниците още се връщат, кое сами, кое с дружини. Кина и Радулчо отминаха първия куп,

отминаха втория, отминаха третия и отиват все по-далеко. Те искат първи да видят и да посрещнат Стоенча. Те ще го познаят из един път, макар че снегът, който прехвърква вече, им замрежва очите.

Пътят се издига и губи зад бърдото. Нищо се не види. Кина и Радулчо излязоха на върха, там вятърът е по-силен и ги пронизва. Двама войници се зададоха от завоя, цели засипани със сняг. Не е той.

– Брей, иде ли война отгоре? – попите Кина войниците.

– Не знаем, девойко; кого чакате?

– Батя! – отговори Радулчо.

Морните пътници заминаха.

Кина пак гледа нататък. Студено им – и тя трепери, и Радулчо зъне, но батю иде – ще го чакат, че мама може да се кара или да плаче, ако го не доведат.

Показва се файтон с двама души, закачулени и обвити в топли кожуси. Когато колата стигна до тях, Кина препречи пътя на конете.

– Господине, иде ли война отгоре?

– Не знаем, гълъбче – отговори единият от пътниците, като подигна качулчето си и погледна учудено почервенялата и посиняла от мраз девойка. И каляската хукна надолу.

Двете деца останаха като приковани. Часовете минават. Планинският вятър се усили, брули по лицата, развява им дрехите, снегът хвърчи и се върти на кълбуци, но те не бягат. Вперили очи все към завоя и гледат да се зачернее нещо живо. Изведнаж Кининото сърце трепна. Подаде се конница и затопурка насам. Толкова войници! Навярно бачо ѝ е там. Тя чака, без да мигне. Конницата навали, после се изкачи шумно при тях – и мина. Кина махна с ръка на двамата офицери, които яхаха малко отзад.

– Капитане, бачо иде ли? – попита тя просълзено.

Офицерите спряха и погледаха учудено.

– Кой ти е бачо? – попита единият.

– Бачо Стоян! Наш бачо Стоян! – изкрещя нетърпеливо Радулчо, учуден как може тоя пременен капитанин да не знае, че Стоян им е бачо.

– Кой Стоян? – повтори офицеринът слисан.

– Стоянчо из Ветрен! – отговори убедително Кина.

Офицеринът погълча нещо с другаря си и попита пак с участие:

– Бачо ви кавалерист ли е?

– Той, той – отговори бедното момиче, което не разбра.

– Няма го при нас, момиче.

– Хай върнете се в село, че ще измръзнете – каза другият.

И офицерите тупнаха конете и последваха ескадрона си.

Кина плачеше и Радулчо се разплака. Ръцете им и краката им се вкочанясаха, бузите посиняха. Цялото шосе до селото се видеше пред тях; то беше пусто вече. Посрещачите се бяха прибрали, защото приближаваше да мръкне, вятърът режеше все по-остро. Само конницата се още чернееше и отдалечаваше и вятърът донесе до слуха на децата веселата песен на войниците. Тогава и Кина, и Радулчо потеглиха към село.

Нощта падаше. С ръце, мушнати в пазви, те вървяха и хленчеха тихо и мислеха за майка си, която ги чака на вратнята. Един нов файтон с три коня изгърмя зад тях из стръмнината.

– Господине, война иде ли още?

Файтонът се стрелна край тях и се не чу, не видя из мрачината.

А снежната виявица страшно вееше. Сякаш че тя отговаряше на децата. Тя идеше от запад, откъде бойното поле, там, дето в лозята при Пирот сега засипваше гроба на Стояна.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5001>]